

Considerente privind cauza actului juridic civil

Considerations on the cause of the juridical civil act

Asist. univ. dr. Irina Popescu

Abstract

This paper aims to analyse the consequences of the lack of fulfilling the required conditions of the cause, as an element of the legal act. As emphasized in the paper, an illicit cause is a cause that infringes imperative regulations, moral values or public order. The analysis takes into account the amendments inserted to the Draft Civil Code and includes a comparative study between nowadays' regulations and future regulations.

Key words: *convention, imperative regulations, moral values, public order, absolute nullity*

Cuvinte cheie: *convenție, norme legale imperative, bunele moravuri, ordinea publică, nulitate absolută*

1. Evoluția noțiunii de cauză. Formalismul specific dreptului roman ne înfățișează o concepție radicală asupra ineficacității. Pornind de la expresia *nihil actum est, nullum est negotio*, putem presupune că romanii aveau o concepție foarte simplă în ceea ce privește ineficacitatea actului, iar această concepție era una radicală: actul care contravenea regulilor de drept, era lipsit de valoare juridică și în consecință nu putea produce nici un fel de efecte¹. În dreptul roman, contractul reprezintă o convenție sancționată de dreptul civil care dă naștere la obligații, spre deosebire de convenția care stinge sau modifica un drept. Ca atare, convenția este genul iar contractul este specia². Așa cum se poate observa, există o diferență fundamentală între concepția romană asupra contractelor și concepția contemporană, în care se consideră că o convenție legal încheiată are putere de lege între părțile contractante³, în timp ce concepția romană este sintetizată de adagiul *ex nudo pactio inter cives Romanos actio non oritur*. Pentru a fi valabil, contractul trebuia să îndeplinească două categorii de condiții și anume condiții de formare și condiții de validitate. În categoria condițiilor de formare a contractului intră capacitatea, o prestație susceptibilă de a face obiectul unei convenții și

---

¹ V. V. Popa, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. 2, Ed. C. H. Beck, București, 2006, p. 186.

² É. Cuq, *Les institutions juridiques des romains. L'ancien droit*, tome I, Librairie Plon, Paris, 1904, p. 350-351.

³ A se vedea art. 969 din Codul civil român potrivit căruia „Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante. Ele se pot revoca prin consimțământul mutual sau din cauze autorizate de lege”.

consimțământul⁴. Există convenții în dreptul roman care pentru a fi valabile încheiate cer îndeplinirea unei părți condiții și anume solemnitatea.

Condițiile de validitate la rândul lor includ condiții particulare unor anumite tipuri de contracte și condiții comune tuturor tipurilor de acte juridice. Din categoria primelor face parte și cauza⁵. Cauza, ca element cerut pentru validitatea contractului „este diferită de motivul în considerarea căruia o persoană se obligă, motivul este indiferent, cauza are o influență decisivă asupra tipului de contract, ea variază de la un contract la altul [...]. Ea poate consta într-un element formal, sau într-un element real”⁶. Ca atare, cauza în dreptul roman se deosebește fundamental de noțiunea cunoscută în epoca contemporană⁷. Din acest motiv, cauza contractuală în perioada romană rămâne o noțiune extrem de controversată, care este *găsită de prisos de civilizării actuali*⁸. Unii autori⁹ considerau că aceasta nu constituie un element esențial al contractului, cu toate că aceștia admit faptul că romanii cunoșteau conceptul de cauză, însă, îl utilizau cu altă valoare juridică.

„Noțiunea de cauză, în sensul de cauză finală, nu a avut decât un rol secundar în dreptul roman formalist și rigid. Abia în dreptul canonic se conturează o teorie a cauzei, din momentul în care acest drept respinge formalismul dreptului roman și admite ca simplu acord de voință să dea naștere la obligații juridice, iar nerespectarea obligației asumate atrage răspunderea părții culpabile. În stabilirea culpei trebuia cercetat dacă rațiunile care au determinat luarea angajamentului erau prin ele însele suficiente pentru ca debitorul să fie ținut să-și respecte cuvântul dat. Dreptul canonic este cel care lansează ideea de cauză a obligației”.

2. Noțiunea și elementele cauzei. Cauza sau scopul actului juridic reprezintă o condiție de fond, esențială, de validitate și generală a actului juridic civil care constă în *obiectivul urmărit de părți* la încheierea acestuia¹⁰. Reglementarea cauzei o regăsim în art. 948 pct. 4 din C. civ. care vorbește despre „o cauză licită” și art. 966 C. civ. care dispune că „obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă sau nelicită nu poate avea niciun efect”.

---

⁴ P. Van Wetter, *Les obligations en droit romain*, Tomul II, Imp. C. Annot-Braeckman, Paris, 1884, p. 47.

⁵ É. Cuq, *op. cit.*, p. 352.

⁶ *Ibidem*, p. 353.

⁷ Abia în dreptul canonic se conturează o teorie a cauzei care prefigurează elementele contemporane ale acesteia, ideea fundamentală a acestei perioade fiind aceea că nerespectarea obligației asumate atrage răspunderea părții culpabile, V. V. Popa, *op. cit.*, p. 135.

⁸ C. Stoicescu, *Curs elementar de drept roman*, Ed. a II-a, Institutul de Arte Grafice Bucovina, București, 1927, p. 288.

⁹ E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2004, p. 181.

¹⁰ I. Dogaru, S. Cercel, *Drept civil. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 131; Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2005, p. 173; G. Boroș, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 244 și urm; V. V. Popa, *op. cit.*, p. 134; I. Dogaru, *Drept civil român, Tratat*. Vol. I, Ed. Europa, Craiova, 1999, p. 239

Analiza cauzei ca element de validitate a actului juridic civil, nu se poate realiza în lipsa conturării următoarelor aspecte preliminare¹¹. Mai întâi, cauza nu trebuie confundată cu consimțământul, ea fiind o parte a voinței juridice, cealaltă parte fiind consimțământul; delimitarea celor două noțiuni se relevă în faptul că, în timp ce cauza este un element de natură psihologică care răspunde la întrebarea „pentru ce s-a încheiat actul?”, consimțământul arată „dacă” partea a dorit să producă efecte juridice prin acel act. Pe de altă parte, cauza actului juridic civil nu se confundă nici cu obiectul actului juridic; dacă obiectul actului juridic arată „ce se datorează” (*qui debetur*), cauza arată „pentru ce se datorează”. De asemenea, cauza reprezentând *prefigurarea* mentală a scopului urmărit prin încheierea actului juridic, este anterioară (și concomitentă) momentului încheierii actului. În fine, cauza, condiție esențială a actului juridic, nu se confundă cu *izvorul* efectelor juridice, pentru că aici nu se are în vedere sensul filosofic, de *causa efficiens*, ci sensul juridic, de scop urmărit care să fie atins prin încheierea actului, *causa finalis*.

Din punct de vedere filozofic noțiunea de cauză ne apare ca improprie, în doctrină exprimându-se opinia potrivit căreia pentru desemnarea acestei condiții este mai potrivită folosirea termenului de *scop*¹². În doctrina actuală se susține constant că structura cauzei prezintă două elemente și anume scopul imediat și scopul mediat. Scopul imediat (*causa proxima*) este abstract și invariabil în cadrul anumitor categorii de contracte. Ca atare, în contractele sinalagmatice, cauza constă în prefigurarea mentală a contraprestației, în cele aleatorii, cauza imediată este reprezentată de risc, în actele cu titlu gratuit, scopul imediat îl constituie intenția de a gratifica.

Scopul mediat (*causa remota*), element concret și variabil de la o categorie la alta de acte juridice, constă în motivul determinant al încheierii actului juridic. Inițial, doctrina de specialitate a considerat că, din punct de vedere structural, cauza cuprinde numai un element obiectiv, adică scopul imediat (teoria obiectivă a cauzei). Ulterior însă s-a impus structura duală a cauzei, potrivit căreia cauza cuprinde două elemente, un element obiectiv și unul subiectiv. Această concepție are la bază următoarele argumente¹³: a) există dispoziții în Codul civil care arată intenția legiuitorului de a include în cauză și elementul subiectiv, concret și variabil de la act la act și de la persoană la persoană (art. 954¹⁴, art. 1352¹⁵, art. 1714¹⁶);

---

¹¹ A. Pop, Gh. Beleiu, *Dreptul civil. Teoria generală a dreptului civil*, București, 1980, p. 253; I. Dogaru, *op. cit.*, p. 180; A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, 1963, p. 90-95; G. Boroș, *op. cit.*, 2001, p. 179

¹² V.V. Popa, *op. cit.*, p. 136

¹³ D. Cosma, *Teoria generală a actului juridic civil*, București, 1969, p. 222-228; A. Pop, Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 255-257; P. Cosmovici, (coord.), *Tratat de drept civil*, vol. I, Ed. Academiei, București, 1989, p. 188-189.

¹⁴ Potrivit art. 954 din C. civ.: „Eroarea nu produce nulitate decât când cade asupra substanței obiectului convenției. Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s-a contractat, afară numai când considerația persoanei este cauza principală, pentru care s-a făcut convenția.”

b) jurisprudența consacră concepția subiectivă și prin urmare actele juridice care au un scop ilicit sau imoral sunt lovite de nulitate absolută.

3. Condițiile de validitate a cauzei actului juridic civil. Preliminarii.

Textele legale care reglementează cauza actului juridic civil stipulează că, pentru a fi valabilă, cauza trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: cauza trebuie să existe; să fie reală; să fie licită și morală.

4. Cauza trebuie să existe. Această condiție este impusă chiar de Codul civil în art. 966, dând naștere la vii controverse în doctrina de specialitate. Totuși opinia care s-a impus are în vedere pe de o parte deosebirea dintre scopul mediat și scopul imediat, iar pe de altă parte cauzele lipsei de cauză¹⁷. Având în vedere cele menționate mai sus, două soluții sunt de reținut: a. când lipsa cauzei se datorează lipsei de discernământ, atât scopul imediat cât și cel mediat lipsesc, pentru că, în structura voinței intră consimțământul și cauza, ambele presupunând existența discernământului; b. când lipsa cauzei se datorează lipsei contraprestației în contractele sinalagmatice, sau lipsei predării bunului în actele juridice reale, sau lipsei riscului în contractele aleatorii, lipsei intenției de a gratifica în cadrul liberalităților, atunci lipsește un element esențial al actului juridic care determină inexistența acestuia. Spre exemplu, cauza este inexistentă dacă o persoană, considerându-se autorul unui accident, se angajează să repare prejudiciul produs, însă ulterior constată că prejudiciul nu a fost produs de ea.

5. Cauza trebuie să fie reală. Această condiție este impusă de art. 966 C. civ. potrivit căruia „obligația fondată pe o cauză falsă nu poate avea nici un efect”. Cauza nu este reală, ci falsă când asupra motivului determinant există eroare. Ca atare, suntem în prezența unei cauze false când există discordanță între reprezentarea mentală a mobilului determinant și acel element care este de fapt mobilul determinant. În această situație sancțiunea care intervine este inexistența actului.

6. Cauza trebuie să fie licită și morală. La fel ca în cazul condiției precedente, art. 966 din C. Civ este cel care stabilește această condiție „obligația nelicită nu poate avea nici un efect”. *Per a contrario*, cauza este licită când este în deplină concordanță cu prevederile legale. Această condiție privește în special scopul mediat, ilicitatea acestuia antrenând și pe cea a scopului imediat. Potrivit art. 968 C. civ.: „Cauza este nelicită când este prohibită de legi, când este contrarie bunelor moravuri și ordinii publice.” Actul are o cauză ilicită numai dacă scopul

---

¹⁵ Potrivit art. 1352 din C. civ.: „Vanzătorul este supus la răspundere pentru viciile ascunse ale lucrului vândut, dacă, din cauza acestora, lucrul nu este bun de întrebuințat, după destinația sa, sau întrebuințarea sa e atât de micșorată, încât se poate presupune că cumpărătorul nu l-ar fi cumpărat, sau n-ar fi dat pe dânsul ceea ce a dat, de i-ar fi cunoscut viciile.”

¹⁶ Potrivit art. 1714 din C. civ.: „Tranzacția făcută pe documentele dovedite în urmă de false este nulă.”

¹⁷ Gh. Beleiu, *op. cit.*, p. 175-176; G. Boroș, *op. cit.*, p. 244; V. V. Popa, *op. cit.*, p. 138-139; I. Dogaru, *op. cit.*, p. 243.

urmărit de părți contravine dispozițiilor legale imperative¹⁸, ordinii publice sau regulilor de conviețuire socială. Se poate astfel observa că, în concepția legiuitorului, cerința cauzei de a fi morală nu este distinctă, ci dimpotrivă reprezintă o componentă a cerinței cauzei de a fi licită, aceasta din urmă cuprinzând atât concordanța cauzei cu legea, cât și concordanța cauzei cu normele morale¹⁹. În practica judiciară sunt lovite de nulitate absolută pe motiv de cauză ilicită următoarele convenții²⁰: convenția prin care o persoană se obligă să săvârșească o infracțiune în schimbul unei sume de bani; convenția care are ca scop introducerea unor mărfuri străine în țară pentru a înlesni contrabanda. Sunt considerate ca având cauză imorală următoarele convenții: înfierea în scopul exclusiv al obținerii de avantaje materiale; convenția prin care soții se angajează să nu trăiască împreună; clauza de celibat; convenția de prestare a unor activități gospodărești în scopul înfierii unui copil.

7. Cauza în viitoarea reglementare a Codului civil. Proiectul noului Cod civil tratează cauza în art. 1235-1239. Potrivit viitoarei reglementări a Codului civil: „Cauza este motivul care determină fiecare parte să încheie contractul”. Art. 1236 – (1) Cauza trebuie să existe, să fie licită și morală. (2) Cauza este ilicită când este contrară legii și ordinii publice. (3) Cauza este imorală când este contrară bunelor moravuri. Dacă, în concepția legiuitorului actual arătam că, cerința cauzei de a fi morală nu este distinctă, ci dimpotrivă reprezintă o componentă a cerinței cauzei de a fi licită, aceasta din urmă cuprinzând atât concordanța cauzei cu legea, cât și concordanța cauzei cu normele morale, se poate observa că în viitoarea reglementare sunt stipulate distinct cauza ilicită și respectiv cauza imorală. Ca atare, nu se mai poate vorbi despre un conținut complex al cauzei licite care include atât concordanța cauzei cu legea, cât și concordanța cauzei cu normele morale.

Art. 1237 – Cauza este ilicită și atunci când contractul este doar mijlocul pentru a eluda aplicarea unei norme legale imperative. Legiuitorul consacră în acest articol frauda la lege. Literatura de specialitate actuală a anticipat această

---

¹⁸ A se vedea Decizia civilă nr. 654 din 24.04.2002 a Curții de Apel Iași, în Jurisprudența Curții de Apel Iași în materie civilă și procesual civilă pe anul 2002, p. 44, în M. Pivniceru, G. Protea, *Nulitățile actului juridic civil. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006, p. 19 și urm. În speță, instanța de judecată a reținut că, condițiile acordării împrumuturilor bancare sunt stabilite prin dispoziții care ocrotesc un interes particular. Ca atare, luarea măsurilor de identificare și verificare a bonității împrumutatului, nu constituie motive de nulitate a actului juridic civil, ci măsuri prin care banca își asigură garanțiile necesare în vederea recuperării sumelor împrumutate.

¹⁹ A se vedea Decizia civilă nr. 668/1991 a Trib. mun. București, în Culegere de practică judiciară civilă pe anul 1991, p. 76-77, în M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 19 și urm. În speță, instanța de judecată a reținut că, actul de vânzare-cumpărare încheiat de părți cu o altă persoană, este lovit de nulitate absolută, având cauză imorală, în condițiile în care, reclamanții au notificat părților să se prezinte la notariat pentru autentificarea antecontractului, însă părțile s-au folosit de autorizația obținută pentru autentificarea aceluși antecontract încheiat cu reclamanții au vândut bunul altei persoane.

²⁰ A se vedea și V.V. Popa, *op. cit.*, p. 141

reglementare, considerându-se frecvent că vânzarea - cumpărarea lucrului altuia în cunoștință de cauză, reprezintă o operație speculativă, având astfel o cauză ilicită și ca atare este nulă absolut în baza art. 968 C. civ., în virtutea cunoscutului adagiu roman *frauda corupe totul (fraus omnia corrumpit)*²¹. Acest punct de vedere a fost susținut și de practica judiciară²². În continuare, legiuitorul consacră sancțiunea care intervine în cazul neîndeplinirii condițiilor cauzei, stipulând potrivit art. 1238 că: „(1) Lipsa cauzei atrage nulitatea relativă a contractului, cu excepția cazului în care contractul a fost greșit calificat și poate produce alte efecte juridice. (2) Cauza ilicită sau imorală atrage nulitatea absolută a contractului dacă este comună ori, în caz contrar, dacă cealaltă parte a cunoscut-o sau, după împrejurări, trebuia s-o cunoască.” Prezumția de validitate a cauzei este stipulată în art. 1239 care arată că: „(1) Contractul este valabil chiar atunci când cauza nu este expres prevăzută. (2) Existența unei cauze valabile se prezumă până la proba contrară.”

BIBLIOGRAFIE

1. Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2005;
2. G. Boroî, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2008;
3. P. Cosmovici, (coord.), *Tratat de drept civil*, vol. I, Ed. Academiei, București, 1989;
4. É. Cuq, *Les institutions juridiques des romains. L'ancien droit*, tome I, Librairie Plon, Paris, 1904;
5. I. Dogaru, S. Cercel, *Drept civil. Partea generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2007;
6. I. Dogaru, *Drept civil român, Tratat. Vol. I*, Ed. Europa, Craiova, 1999;
7. M. Pivniceru, G. Protea, *Nulitățile actului juridic civil. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2006;
8. A. Pop, Gh. Beleiu, *Dreptul civil. Teoria generală a dreptului civil*, București, 1980
9. V. V. Popa, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. 2, Ed. C. H. Beck, București, 2006;
10. C. Stoicescu, *Curs elementar de drept roman*, Ed. a II-a, Institutul de Arte Grafice Bucovina, București, 1927;
11. P. Van Wetter, *Les obligations en droit romain*, Tomul II, Imp. C. Annoot-Braeckman, Paris, 1884;

---

²¹ I. Dogaru, S. Cercel, *op cit.*, p. 137; G. Boroî, *op. cit.*, p. 238

²² A se vedea Decizia civilă nr. 254/R din 08.02.2002 a Curții de Apel Pitești, în Culegere de practică judiciară pe anul 2002, p. 249, în M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 19 și urm.; Decizia civilă nr. 329 din 17.03.1998 a Curții de Apel Suceava în S.U.B.B. nr. 1 din 2000, p. 134-135 în M. Pivniceru, G. Protea, *op. cit.*, p. 19 și urm.